

Elżbieta Pryłowska-Nowak

Kiedy uwolnią się zasoby UNESCO?

Podczas Światowego Kongresu Otwartych Zasobów Edukacyjnych, który miał miejsce w czerwcu 2012 w Paryżu, UNESCO¹ zadeklarowało pierwszy etap wdrażania otwartości zasobów poprzez udostępnienie od września swoich publikacji na wolnej licencji.

Zasoby UNESCO to bardzo bogate zbiory materiałów informacyjnych i ilustracyjnych dostępnych na stronach internetowych organizacji oraz różnorodne publikacje dostępne do wglądu, a w chwili obecnej także do zakupu w sklepie internetowym. Z szerokiej gamy zagadnień tematycznych, które rozwija i propaguje ta mię-

dzynarodowa organizacja, uwagę moją zwróciła tematyka dziedzictwa kulturowego. Treści nauczania historii, geografii, języka polskiego, wiedzy o kulturze czy języków obcych zawierają w dużej mierze tę tematykę. Ochronie dziedzictwa kulturowego służą liczne programy UNESCO, stymulujące międzynarodową współpracę w dziedzinie kultury. W wyniku jednego z nich powstała prestiżowa **Lista Światowego Dziedzictwa**. Projekt jest realizowany w celu ochrony różnorodności kulturowej i budowania dialogu między kulturami. Warunkiem wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa jest uznanie wyjątkowej wartości dziedzictwa kulturowego².

Rys. 1. Strona UNESCO World Heritage Centre (whc.unesco.org) z rozwiniętym menu Listy Światowego Dziedzictwa i kolorową interaktywną mapą świata³

¹ Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury, której celem jest m.in. aktywizacja rządów państw oraz społeczności lokalnych dla idei ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego, współpracy w dziedzinie nauki i edukacji oraz tworzenia społeczeństwa informacyjnego, <http://www.unesco.pl/unesco/misja-unesco/>

² Wpisu dokonuje się w oparciu o kryteria: wybitne dzieło twórczego geniuszu człowieka, znacząca wymiana wartości, zachodząca w danym okresie lub na danym obszarze kulturowym świata, unikalność tradycji kulturowej, wybitny przykład ilustrujący znaczące etapy w historii ludzkości, wybitny przykład tradycyjnego osadnictwa, tradycyjnego sposobu użytkowania lądu lub morza, reprezentatywnego dla danej kultury; obraz interakcji człowieka ze środowiskiem, powiązany w sposób bezpośredni z wydarzeniami lub żywymi tradycjami o wyjątkowym uniwersalnym znaczeniu. Szczegółowe informacje o kryteriach na stronie <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/kryteria/>

³ <http://whc.unesco.org>

Za dobra kultury⁴ w ujęciu UNESCO uważa się zabytki mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki; zespoły budowli zespolone z krajobrazem o wyjątkowej powszechniej wartości; dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnograficznego lub antropologicznego.

UNESCO, w tym 13 obiektów z terenu Polski⁶, jak również podstawowe informacje na ich temat. Do zasobów informacyjnych na stronie światowej możemy dotrzeć poprzez stronę organizacji www.unesco.org/new/en. W zakładce „Kultura” (*Culture*) odnajdziemy ścieżkę do „Zasobów” (*Resources*), gdzie znajduje się „Baza Danych” (*Databases*), a w niej „Lista Światowego Dziedzictwa” (*World Heritage List*). W tym miejscu zamieszczono prze-

Rys. 2. Strona internetowa Polskiego Komitetu ds. UNESCO. Okno przedstawia ogólne informacje o światowym dziedzictwie. Z prawej strony menu prowadzące do wykazu obiektów w języku polskim⁵

Dziedzictwo kulturowe może mieć także wymiar niematerialny. W rozumieniu UNESCO taki charakter posiadają: tradycje i przekazy ustne, sztuki widowiskowe, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę, jednostkę. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody.

Dostęp do zasobów o dziedzictwie kulturowym jest możliwy poprzez polską i międzynarodową stronę UNESCO. Na stronie polskiej znajdziemy wykaz obecnie 962 obiektów z listy

Rys. 3. Wynik wyszukiwania zamku krzyżackiego w Malborku. Po prawej stronie mapa hybrydowa

⁴ W myśl art. 1 Konwencji Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego.

⁵ <http://www.unesco.pl>

⁶ <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/polskie-objekty/>

kierowanie do strony poświęconej bezpośrednio tematyce światowego dziedzictwa: <http://whc.unesco.org>, na której znajdziemy listę wszystkich obiektów, ich opis, lokalizację na mapie świata, dokumenty, galerię zdjęć, wideo, nowości, linki itp. Opisy obiektów są zazwyczaj w kilku językach. Często są to: angielski, francuski, hiszpański, rosyjski, chiński. Interaktywna mapa świata pozwala na wyszukiwanie obiektów oraz oglądanie ich lokalizacji w układzie hybrydowym, reliefowym, satelitarnym.

Czego możemy dowiedzieć się o europejskim dziedzictwie kulturowym dzięki zasobom UNESCO?

Zerknijmy do podstawy programowej kształcenia ogólnego jednego z moich ulubionych przedmiotów nauczania – geografii. Wśród zagadnień III etapu edukacyjnego dotyczących Europy (pkt 9.10) znajdujemy informację o tym, że uczeń powinien umieć wykazać związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej. Świetnym przykładem ilustrującym możliwość wykorzystania zasobów UNESCO będzie tu dieta śródziemnomorska, wpisana na Listę Niematerialnego Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Z analizy hasła *mediterranean diet*, pokazu slajdów i filmu dowiadujemy się, że pod pojęciem diety śródziemnomorskiej rozumie się umiejętność, wiedzę, praktyki i tradycje, a więc wszystko, co mieści się w przestrzeni pomiędzy krajobrazem a stołem: uprawę roślin, zbiór plonów, rybołówstwo, przechowywanie i przetwarzanie żywności, przygotowywanie, a przede wszystkim spożywanie posiłków. Dieta śródziemnomorska opiera się na poszanowaniu ziemi i różnorodności biologicznej. Zapewnia zachowanie i rozwój tradycyjnej działalności i rzemiosła związanego z rybołówstwem i rolnictwem w społecznościach śródziemnomorskich. Dieta (z greckiego *diaita*) znaczy sposób życia. Sprzyja kontaktom społecznym. Wspólne posiłki stanowią podstawę obyczajowości i obrzędów świątecznych. Dzięki niej

powstał ogromny zbiór wiedzy, pieśni, przysłów, opowiadań i legend.

Najlepszą ilustracją zależności między rozwojem turystyki, warunkami przyrodniczymi i dziedzictwem kulturowym, o których mówi podstawa programowa nauczania geografii, są wspólne działania międzynarodowe państw i społeczności lokalnych. Odeślijmy naszych uczniów w dalszej kolejności do strony internetowej włoskiego Cilentto, a następnie na warsztaty o diecie śródziemnomorskiej do tej urokliwej miejscowości ☺

Zasoby UNESCO dotyczące diety śródziemnomorskiej to tylko jeden z przykładów wspierających edukację szkolną – możemy skorzystać z wielu informacji. Podstawa programowa nauczania geografii w gimnazjum zakłada, że uczniowie znają i potrafią opisać polskie obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości. Polskie obiekty na tej prestiżowej liście, to: Stare Miasto w Krakowie, zabytkowa Kopalnia Soli „Wieliczka”, Auschwitz-Birkenau – niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1940-1945), Puszcza Białowieska – obiekt transgraniczny polsko-białoruski, Stare Miasto w Warszawie, Stare Miasto w Zamościu, średniowieczny zespół miejski Torunia, zamek krzyżacki w Malborku, Kalwaria Zebrzydowska, Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy, drewniane kościoły południowej Małopolski: Binarowa, Blizne, Dębno, Haczów, Lipnica Murowana, Sękowa, Park Mużakowski – obiekt transgraniczny polsko-niemiecki, Hala Ludowa we Wrocławiu⁷. W zasobach UNESCO znajdziemy wykaz tych miejsc i ich skondensowany opis na stronie polskiej oraz bardziej szczegółowy opis w innych wersjach językowych wraz z materiałami ilustracyjnymi i linkami do zasobów zewnętrznych na stronie międzynarodowej.

Kolejny przykład wykorzystania zasobów światowej listy dotyczy lekcji historii w szkołach ponadgimnazjalnych w zakresie rozszerzonym, w kontekście wyjaśniania politycznych, gospodarczych, kulturowych uwarunkowań wydarzeń⁸. Doskonałym przykładem do zilustrowania uwarunkowań i następstw reformacji w Europie w XVI-XVII wieku są polskie zabytki – Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy.

⁷ III etap edukacyjny – geografia

6.6. Uczeń wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości.

⁸ IV etap edukacyjny – historia – zakres rozszerzony

III.2. Europa w XVI-XVII w. Uczeń wyjaśnia polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji. Przykład obiektu: Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy.

III.3. Rzeczpospolita w okresie renesansu i demokracji szlacheckiej. Uczeń identyfikuje dzieła polskiego renesansu oraz ocenia dorobek polskiej myśli politycznej okresu odrodzenia i reformacji. Przykład obiektu: Stare Miasto w Zamościu.

Rys. 4. Międzynarodowa strona UNESCO (www.unesco.org) z wyszukanyim hasłem *mediterranean diet* – dieta śródziemnomorska

Rys. 5. Kadr z filmu „The mediterranean diet”, obrazujący położenie czterech śródziemnomorskich miejscowości: Soria w Hiszpanii, Koroni w Grecji, Cilento we Włoszech i Chefchaouen w Maroku – społeczności, w których dieta śródziemnomorska jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości kulturowej, <http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/00394>

Budowle zostały wzniesione na Śląsku w połowie XVII wieku. Powstały jako następstwo pokoju westfalskiego, który kładł kres konfliktom religijnym, były wyrazem swobody i tolerancji religijnej. Kościoły powstały jako świątynie protestanckie. Ich szczególne cechy, charakterystyczne dla XVII wieku, to: usytuowanie poza murami miasta, w odległości strzału armatniego, brak wieży i dzwonów, zastosowanie jako materiałów budowlanych jedynie drewna, piasku, gliny i słomy. Jak dzisiaj spojrzemy na tak określone warunki polityczne i na materiały, z których powstały budowle? W moim przekonaniu jest to doskonały temat do dyskusji z młodzieżą.

Niejednokrotnie analizujemy z naszymi uczniami dzieła polskiej kultury z poszczególnych epok historycznych. Klasycznym przykładem kultury polskiego odrodzenia jest Stare Miasto w Zamościu – renesansowa zabudowa z końca XVI wieku. Miasto do dziś zachowało pierwotny plan, fortyfikacje, liczne budowle, które łączą włoskie i środkowoeuropejskie tradycje architektoniczne. Będąc na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, Zamość promuje kulturę polską na przykładzie niezwykle cennego zespołu architektonicznego.

Rys. 6. Okno z wynikiem wyszukiwania dla obiektów: Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy

Rys. 7. Obraz witryny internetowej UNESCO, promującej publikacje na temat światowego dziedzictwa⁹

Na czym polega, w moim przekonaniu, atrakcyjność materiałów informacyjnych z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO? Materiały tekstowe są opracowane przede wszystkim w krótkiej, przystępnej formie w kilku wersjach językowych. Możemy korzystać z nich jako przykładów ilustrujących zajęcia z edukacji przedmiotowej, a także

ucząc w klasach dwujęzycznych lub w klasach IB (z programem matury międzynarodowej). Na stronie międzynarodowej UNESCO tekstom towarzyszą ilustracje w formie zdjęć, pokazów slajdów, filmów oraz odnośniki w postaci linków do innych źródeł informacji. Szkoda tylko, że strona w wydaniu polskim pozwala na skorzystanie je-

⁹ <http://whc.unesco.org/en/publications/>

dynie z polskiej wersji językowej zamieszczonego tekstu.

Jestem przekonana, że każdy, kto zajrzy do internetowych zasobów UNESCO na temat dziedzictwa kulturowego, zauważy skondensowane bogactwo ich treści i znajdzie inspirację do podejmowania nowych wyzwań poznawczych, kolejnych podróży krajoznawczych itp.

Zasoby UNESCO to nie tylko informacje, bazy danych, konwencje i deklaracje. To w dużej mierze także publikacje, wśród których znajduje się bogaty zbiór czasopism, broszur, zestawów informacyjnych, książek, podręczników, raportów, kalendarzy i mapa Światowego Dziedzictwa UNESCO. Ich pełny wykaz znajdziemy na stronie internetowej w zakładce „Publikacje” (*Publications* – <http://whc.unesco.org/en/periodicals>). Materiały wydane w wielu wersjach językowych dla osób dorosłych i młodzieży można kupić w sklepie internetowym.

Wszystkie informacje zawarte na stronach UNESCO/WHC mają charakter informacyjny. Można z nich korzystać, stosować na prawach cytatu. Materiały te charakteryzują się dużą różnorodnością, a także zmiennością, ponieważ są systematycznie aktualizowane. Trzeba więc śledzić na bieżąco ich zawartość. Wszystkie materiały ilustracyjne są objęte zasadami międzynarodowego prawa własności intelektualnej. Mogą być wykorzystywane za zgodą posiadaczy praw autorskich.

Pytania o zgodę na kopiowanie należy kierować do Centrum Światowego Dziedzictwa, e-mail: wh-info@unesco.org.

Reasumując: materiały UNESCO możemy podzielić na różnego rodzaju materiały informacyjne oraz publikacje. Materiały informacyjne są publicznie dostępne w Internecie i można z nich korzystać bez jakiegokolwiek kontroli dostępu. Dalsza forma ich wykorzystania jest możliwa na zasadzie prawa cytatu. Publikacje UNESCO mają charakter w pełni zamknięty. Można zapoznać się tylko z ogólnym opisem zawartości, do której dostęp jest możliwy dopiero po dokonaniu zakupu. Publicznie dostępne materiały ilustracyjne (zdjęcia, filmy) można dalej wykorzystywać tylko po uprzednim uzyskaniu zgody.

Mamy koniec września. Kończę pisanie artykułu. Dostęp do publikacji UNESCO w dalszym ciągu jest możliwy jedynie przez zakup w sklepie internetowym. Zastrzeżenie praw autorskich jest w dalszym ciągu wyraźnie oznaczone. Proces uwalniania zasobów jest jednak procesem długotrwałym i skomplikowanym, z niecierpliwością czekam na pełny dostęp do publikacji UNESCO!

Autorka jest nauczycielem konsultantem w Ośrodku Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie

To nie marmurowe przedstonki w przybytkach wiedzy świadczą o świetności intelektualnej – lecz duch i inteligencja badaczy.

Aleksander Fleming